



## YASHIL IQTISODIYOTNING SHAKLLANISHI SHAROITIDA SANOAT KORXONALARI IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANISHINING XORIY TAJRIBASI

**Muallif:** Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li <sup>1</sup>, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich <sup>2</sup>

**Affilyatsiya:** PhD student of the International Nordic University <sup>1</sup>, Doctor of Economics (DSc), Professor <sup>2</sup>

**DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.14513591>

### ANNOTATSIYA

Mazkur tezisda yashil iqtisodiyotning sanoat korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sirini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotda AQSh, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, Janubiy Koreya va Xitoyning tajribalari tahlil qilingan. Uslub sifatida taqqoslash va regressiya tahlillari qo'llanilib, xalqaro tajribalar asosida iqtisodiy samaradorlik va ekologik barqarorlikning o'zaro bog'liqligi aniqlangan. Xorijiy tajribalarni O'zbekiston sharoitida joriy etish imkoniyatlari tahlil qilinib, sanoat korxonalarida innovatsiyalarni joriy etish, davlat qo'llab-quvvatlashini kuchaytirish va ekologik mas'uliyatni oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

**Kalit so'zlar:** Yashil iqtisodiyot, sanoat korxonalari, ekologik barqarorlik, innovatsiyalar, xalqaro tajriba, O'zbekiston sharoiti.

### KIRISH

Yashil iqtisodiyot bugungi kunda global miqyosda iqtisodiy va ekologik muammolarni birgalikda hal etishga qaratilgan innovatsion yondashuv hisoblanadi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan yashil iqtisodiyot iqtisodiy o'sishni ta'minlash bilan birga ekologik barqarorlikni saqlab qolishga asoslangan iqtisodiy model sifatida ta'riflanadi. Sanoat korxonalari ushbu iqtisodiyotning ajralmas qismi hisoblanib, ular tabiat resurslarini samarali boshqarish, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shmoqda.

Xalqaro tajribaga ko'ra, AQSh, Yevropa Ittifoqi davlatlari, Janubiy Koreya, Yaponiya va Xitoy kabi mamlakatlar yashil iqtisodiyotni rivojlantirish borasida keng ko'lamlı islohotlar olib bormoqda. Ushbu tezisda xorijiy tajribalar tahlil qilinadi va ularning O'zbekistonda amaliyotga joriy etish imkoniyatlari o'rganiladi.

### METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot sifatli va miqdoriy usullardan foydalangan holda amalga oshirildi. Tadqiqot doirasida quyidagi manbalar tahlil qilindi:

1. Ma'lumotlar yig'ish:

- Xalqaro tashkilotlar, masalan, Jahon banki, Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) va BMTning rasmiy hisobotlari.

- Ilmiy maqolalar va amaliy tadqiqotlar, jumladan sanoat korxonalarida yashil texnologiyalarni qo'llashning iqtisodiy samaradorligi bo'yicha xalqaro tajribalar.
- Hukumatlar va nodavlat tashkilotlarining ekologik siyosatiga oid materiallar.

## 2. Tahlil usullari:

- **Komparativ tahlil:** Turli mamlakatlarning yashil iqtisodiyot doirasidagi tajribalarini taqqoslash orqali samaradorlik va barqarorlik ko'rsatkichlari o'rganildi.
- **Regressiya tahlili:** Yashil texnologiyalarning iqtisodiy samaradorlik, chiqindi miqdorini kamaytirish va ish o'rinlari yaratishga ta'siri aniqlash uchun statistik usulda tahlil qilindi.
- **Sifatli tahlil:** Amaliy misollar yordamida yirik korxonalarning ekologik loyihalari va ularning ijtimoiy-iqtisodiy natijalari o'rganildi.

## 3. Ma'lumotlar manbalari:

- AQSh, Yevropa Ittifoqi, Janubiy Koreya va Xitoyda amalga oshirilgan yirik ekologik loyihalarning natijalari.
- Sanoat korxonalari faoliyatiga oid statistik ma'lumotlar va tahlillar.

## 4. Amaliy yondashuv:

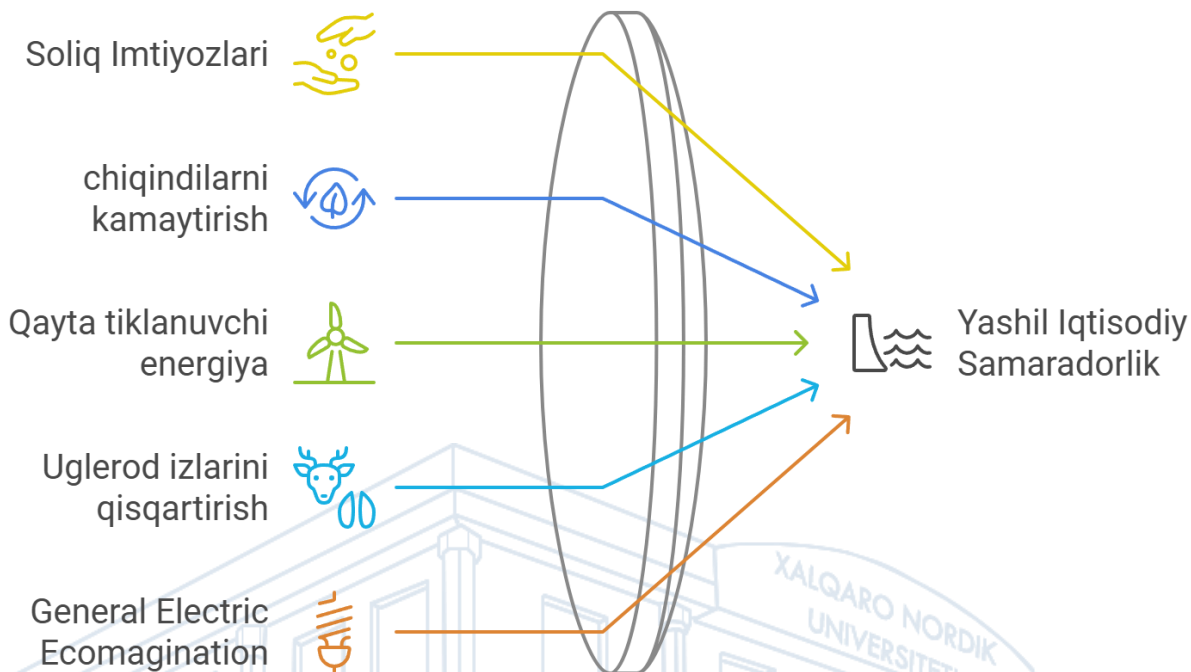
Xorijiy tajribalarni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlari aniqlanib, konkret tavsiyalar ishlab chiqildi. Bu jarayonda mamlakatning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik xususiyatlari hisobga olindi.

## NATIJARLAR

### 1. AQSh tajribasi

AQShda sanoat korxonalari uchun yashil iqtisodiyot doirasida alohida soliq imtiyozlari joriy etilgan. Korxonalar chiqindi miqdorini kamaytirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish va uglerod izlarini qisqartirish orqali iqtisodiy samaradorlikka erishmoqda. Masalan, General Electric kompaniyasi "Ecomagination" dasturi doirasida 2005-yildan buyon 300 million dollardan ortiq mablag'ni yashil texnologiyalarga yo'naltirdi va bu orqali daromadini 20% ga oshirdi.

Xullas, "Shashmaqom" an'anaviy ijrochilik madaniyatining rivoj topishida, ustoz-shogirdlik qadriyatlarini asosida ilmu-amaliyotini o'rganish borasida asrlar davomida maxsus shug'ullanuvchi mukammal kasbiy musiqa maktablari shakllangan, rivojlangan hamda takomillashib kelgan. Bugungi kunda esa yoshlarimiz xalqni an'anaviy ijrochilik namunalari bilan bahramand etish, ustoz-shogird qadriyatlarini zamonaviy yondashuvlar asosida yanada rivojlantirish muhim vazifalardan biridir.



1-rasm. Yashil iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash

### 2. Yevropa Ittifoqi tajribasi

Yevropa Ittifoqi (YI) mamlakatlari yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda yetakchi hisoblanadi. YI da "Yashil kelishuv" dasturi doirasida 2050-yilga borib uglerod neytralligiga erishish maqsad qilib qo'yilgan. Germaniya va Daniya kabi davlatlarda sanoat korxonalarini energiya samaradorligini oshirish va ekologik toza texnologiyalarni joriy etish orqali katta iqtisodiy yutuqlarga erishmoqda.

Masalan, Germaniyada "Energiewende" (Energija burilishi) dasturi asosida sanoat korxonalarining 40% ga yaqini qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanadi. Buning natijasida ishlab chiqarish xarajatlari kamayib, yangi ish o'rinlari yaratilmoqda.

### 3. Janubiy Koreya va Xitoy tajribasi

Janubiy Koreya "Yashil rivojlanish milliy strategiyasi" doirasida sanoat korxonalarining ekologik jihatdan barqaror rivojlanishini rag'batlantiradi. Hukumat tomonidan korxonalariga moliyaviy yordam va subsidiya ajratiladi. Samsung va Hyundai kompaniyalari ekologik innovatsiyalar orqali global bozorda o'z mavqeini mustahkamladi.

Xitoyda esa "Yashil ishlab chiqarish" dasturi asosida sanoat korxonalarining ekologik ko'rsatkichlari qat'iy nazorat qilinadi. Xitoyning BYD kompaniyasi elektromobillar ishlab chiqarish orqali nafaqat ekologik ta'sirni kamaytirgan, balki ichki bozorda yetakchilikka erishgan.

## MUHOKAMA

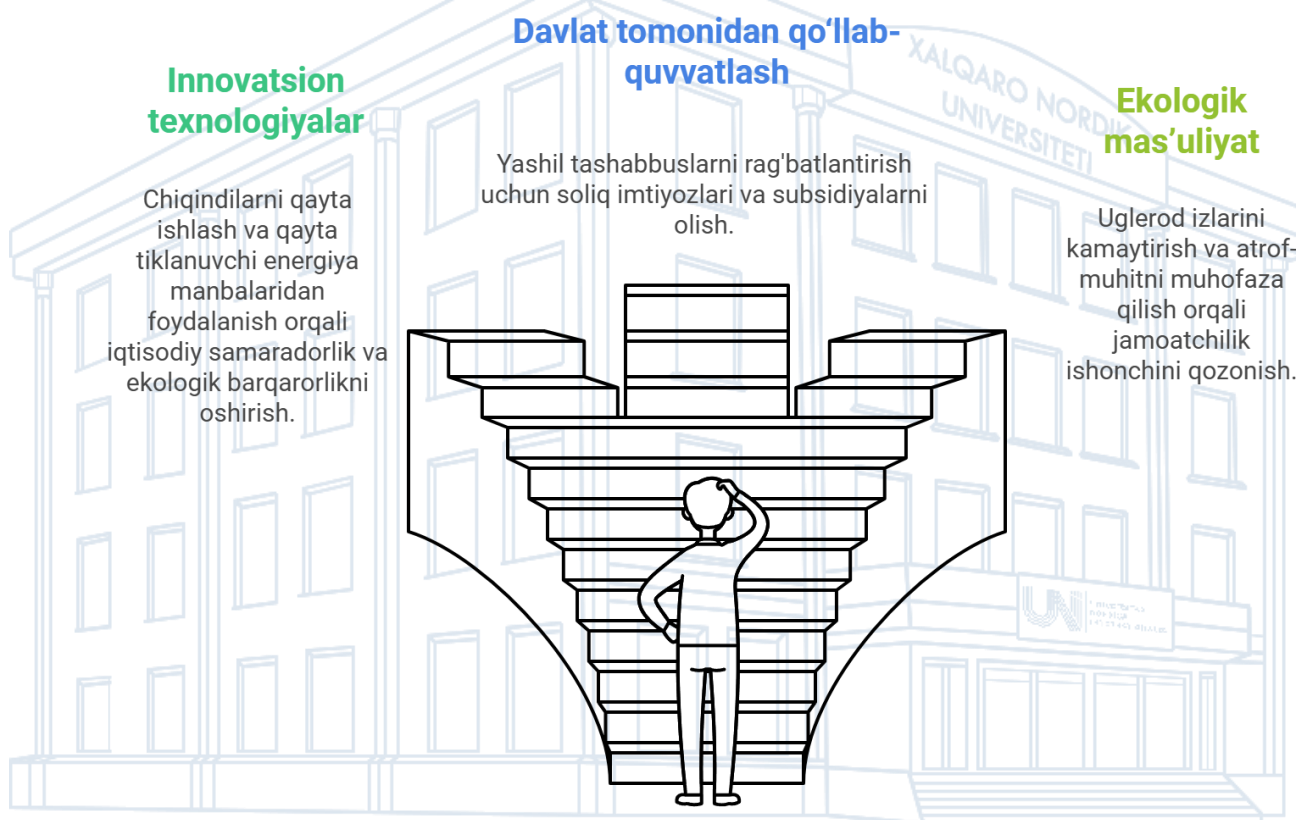
Tahlil qilingan xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyot sharoitida sanoat korxonalarini quyidagi yo'nalishlar orqali ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga erishmoqda:

1. *Innovatsion texnologiyalarni joriy etish:* Chiqindilarni qayta ishlash, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish kabi texnologiyalar iqtisodiy samaradorlikni oshiradi va ekologik barqarorlikni ta'minlaydi.

2. *Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash:* Soliq imtiyozlari, subsidiyalar va moliyaviy yordam sanoat korxonalarini yashil iqtisodiyotga o'tishga rag'batlantiradi.

3. *Ekologik mas'uliyat:* Korxonalar uglerod izlarini kamaytirish va atrof-muhitni muhofaza qilish orqali jamoatchilik ishonchini qozonadi.

4. *Ijtimoiy ta'sir:* Yashil iqtisodiyot orqali yangi ish o'rinlari yaratiladi, aholi daromadi oshadi va sanoatning ijtimoiy roli ortadi.



2-rasm. Yashil iqtisodiyotga qanday o'tish kerak?

Xorijiy tajribalarni O'zbekiston sharoitida joriy etish uchun quyidagi chora-tadbirlar zarur:

- Sanoat korxonalariga ekologik texnologiyalarni joriy etish uchun soliq imtiyozlari berish;
- Qayta tiklanuvchi energiya loyihalarini kengaytirish;
- Ekologik innovatsiyalarni joriy etgan korxonalarni moliyaviy rag'batlantirish;

- Ekologik ta'lim va targ'ibotni kuchaytirish orqali sanoat korxonalarini xodimlarining mas'uliyatini oshirish.

## **XULOSA**

Yashil iqtisodiyot sharoitida sanoat korxonalarini nafaqat iqtisodiy samaradorlikka, balki ijtimoiy va ekologik barqarorlikka ham erishishi mumkin. Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsiyalar va davlat qo'llab-quvvatlashi ushbu jarayonda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda ushbu tajribalarni moslashtirish orqali sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishi va yashil iqtisodiyotning rivojlanishi ta'minlanadi.

Yashil iqtisodiyot sharoitida sanoat korxonalarini nafaqat iqtisodiy samaradorlikka, balki ijtimoiy va ekologik barqarorlikka ham erishishi mumkin. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va davlat tomonidan beriladigan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari sanoat korxonalarining yashil iqtisodiyot tamoyillariga moslashish jarayonini tezlashtiradi. AQSh, Yevropa Ittifoqi, Janubiy Koreya va Xitoy kabi mamlakatlarning muvaffaqiyatli loyihalari bunga yaqqol misoldir.

O'zbekiston sharoitida quyidagi strategik yo'nalishlar ustuvor hisoblanadi:

- Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish;
- Sanoat korxonalarida ekologik toza texnologiyalarni joriy etishni rag'batlantirish;
- Davlat tomonidan soliq imtiyozlari va moliyaviy yordam mexanizmlarini joriy etish;
- Korxonalarining ekologik mas'uliyatini oshirish maqsadida xalqaro standartlarga mos ravishda faoliyat yuritishini qo'llab-quvvatlash.

Yashil iqtisodiyotning joriy etilishi natijasida sanoat korxonalarining samaradorligi oshib, yangi ish o'rinlari yaratiladi, atrof-muhitning holati yaxshilanadi va uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik ta'minlanadi.

## **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI**

United Nations Environment Programme. (2011). *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*. UNEP.

World Bank. (2020). *Green Growth: A Pathway to Sustainable Development*. World Bank Publications.

OECD. (2019). *Measuring the Environmental Performance of Industry*. OECD Publishing.

International Labour Organization. (2018). *Greening with Jobs: World Employment Social Outlook 2018*. ILO.

German Federal Ministry for Economic Affairs and Energy. (2021). *The Energy Transition in Germany: Energiewende*. BMWi.

Xinhua News Agency. (2020). *China's Green Manufacturing and Sustainable Development Strategies*. Xinhua.

Ministry of Trade, Industry and Energy, South Korea. (2020). *Green Growth Strategy of South Korea*. MOTIE Publications.